

РЕЗЮМЕ
на монографията на Орлин Радев
ПРАВО И ИНФОРМАЦИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ СВЯТ
(пунктове, спекулации, посоки)

Настоящата монография представя основни положения, постулати (пунктове) на *взаимоСъдействието на правото и информацията като същностни феномени, характеризиращи съвременния свят*, размишлява (спекулира) върху тези тези и установява и обосновава възможности, пред(по)ложения (посоки) за тяхното бъдещо развитие и изследване.

Изложението е структурирано в глави, които следват определена последователност и завършеност на научното изследване, но могат да бъдат разглеждани и самостоятелно като *своеобразни научни студии, есета (опити) по разискваната тема*, което позволява и тяхното възприемане и интерпретиране от читателя по отворен, предпочитан и съобразен с творческите му интереси начин. *Именно като такива части от монографията са разработени за периодиката (останалите приложения трудове)* с оглед достигане до по-широка аудитория.

ОСНОВАНИЯТА на развитото в монографията научно търсене се разкриват в придобитите пре(о)ценки за миналото, настоящето и бъдещето в изследваната проблематика, достигнати в процеса на дългогодишна преподавателска и изследователска практика в особената област, средищна точка, съприкосновение и взаимодействие на търсения, разбираня, въпроси и съмнения за право, технологии, общество, информация, дух, мислене, съзнание.

Тези текстове идват да изразят, да изкажат, да споделят етапа на изследване (което продължава през целия живот на учения), но съдържат и надеждата да отбележат, да обърнат внимание, да „провокират” размисли за състоянието на съвременния свят в светлината на изследваната проблематика, от който свят именно човекът е най-важната съставка, цел и основание.

Като АПОЛОГИЯ НА ПРАВОТО е изразена гражданска, професионална и научна позиция на отговорните юристи, и се обръща особено внимание на процесите, случващи се в последните години в политическата, правна и обществена действителност. И не обида за казаното, а обида от показваното трябва да действат стимулиращо в стремеж да се променят (и с наше участие) нелицеприятните реалности.

Разглеждането на СЪВРЕМЕННИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА СВЕТА И ПРАВОТО обхваща въпросите за информатизацията като основна глобална характеристика на съвременния свят, която е обект на многообразни специфични, но и интердисциплинарни изследвания, а това се свързва с основната задача на настоящата монография – *представяне на възможности за съчетано информационно-правно и синергетично изследване на среда и система в действително информационното общество*, със задача да обезпечат социалните и правни гаранции за реалните възможности на всеки негов член или социална група да участват на равноправни начала в информационния обмен. Затова проблемите на информатизацията са неотделимо свързани с проблемите на политиката, властта, демокрацията и свободата; тук следва да се търси и развива и *новата роля на правото в тези процеси, повлияна както от техните особености и закономерности, така и от информационните и синергетични характеристики на самото правно въздействие в духа на новата парадигма в научните и правните изследвания.*

От тази гледна точка изследваната проблематика може да се очертае като взаимодействие на правото и информацията в съвременния свят, разглеждано като процес на събиране, съхраняване, преработка и разпространение на информация за нуждите на развитието и решаване на многообразните проблеми, стоящи пред обществото. Естествената среда на тази дейност е информационната среда, представляваща основна характеристика на новия етап, в който навлиза човечеството (информационната ера). Процесите и явленията, съпътстващи това движение, изискват и водят до коренна промяна както на изследваните

обекти, така и на подходите към тях, което съставлява съдържанието на трансформацията, наречена "информатизация на обществото".

Сред множеството фактори, въздействащи върху общественото развитие, правото, интерпретирано в неговия информационен аспект, а също така като особена самоорганизираща се система, влияе върху специфичните характеристики на изследвания обект. Това е израз на *новата роля на правото и на правната наука - не да следва, да обяснява, да дава т. нар. "законова форма" на обществените отношения, а да върви напред, да предвижда, да разкрива и осигурява нови възможности за развитие на тези отношения.* По този начин то не само остава ценност "само по себе си и в себе си", а разкрива и своето положение, роля и връзки в един променящ се, динамичен, самоорганизиращ се, информационен свят.

Разкриването на това единство се осъществява при прилагане на съответна методология. В основата на използваната система от интердисциплинарни и метатеоретични методи и подходи стои *информационния метод*, който, имайки за предмет информацията като същностна характеристика на правните явления, проследява нейното движение, установява механизмите на взаимодействие, разкрива динамиката и може да прогнозира развитието на изследвания обект. Нещо повече - именно притежавайки такава евристична, прогностична мощ, той достига до нови обекти, установявайки системността и единството на света, взаимосъдействието, обосновавайки и обогатявайки и с метатеоретични и интердисциплинарни подходи достигнатите изводи.

ИНФОРМАЦИОННАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ В СЪВРЕМЕННОТО ПРАВО изразява *новия етап на развитието на правната наука*, възприел най-напредничавото от хилядолетната история на правната цивилизация, но съобразен и с гигантските мащаби на промените в информационния свят. *Развиват се схващания, произтичащи именно от информационната същност на правото*, още от неговия генезис, и информационната „наситеност“, съдържание на правните категории и явления. Информационното изследване изисква и проследяване на динамиката на

информацията, имаща значение за съществуването, действието и развитието на правото като феномен, но и като конкретен елемент, същностна част и характеристика на човешкото и обществено съществуване и общуване.

При това се достига до разкриването, извеждането, представянето и обосноваването на изводи за действието на *закономерности*, несводими до статичните характеристики на процесите и явленията както в информационното общество, така и в категориалния и теоретичния апарат на класическото правно изследване. Те, както и внедряването на някои *нови интердисциплинарни подходи* в правната наука посредством използване на достиженията на редица науки, развити под влияние на кооперативното действие на факторите на съвременното общество ("синергетика"), водят до конкретизиране на *нов подход в правното изследване*, стимулиран от посочената група причини. Така може да се обоснове едно *теоретично виждане за правното регулиране като елемент от механизмите на правно въздействие, повлияно от специфично-правното проявление на синергетични принципи и явления*. В развиваната конструкция на взаимодействие на правното и социалното на различни нива се проявява както неравновесният, самоорганизиращ характер на развиваните процеси и явления на микроравнище и съответното им правно "обхващане", така и глобалният характер на нормативните предписания на макроравнище, действащи като част от управляващите параметри на системата, способстващи нейната самоорганизация. Извеждането и доказването на това виждане в частни емпирични изследвания и съпоставянето му с аналози в други области на знанието *могат да дадат на правото основното предимство на всяка наука да борави с обобщаващия инструментариум на математизираните изследвания и операции*, включително подпомогнати компютърно, както и (в перспектива) с методите на изкуствения интелект, като се достига до изводи с методологическо и теоретическо значение, което е естествено проявление в изложения контекст за единство на научното търсене и "новия съюз" на науките.

Представят се основни ПРИНЦИПИ, ПОДХОДИ и ФИЛОСОФСКИ основания на СЪВРЕМЕНОТО ПРАВНО ИЗСЛЕДВАНЕ. Разглеждайки правните категории и явления като процеси на движение и трансформация на информация, *информационният метод* става мощно правно средство за юридическо прогнозиране на изследваните обекти и за реализиране на изпреварващата функция на правото. Като основна методологическа конструкция при приложение на информационния метод се представя *конкретната функционална правна система*, обединяваща свързаните с информационни връзки правна норма, правно отношение и правно съзнание и развиваща се като *самоорганизираща се система* в определена обществена среда при действието на *синергетичните принципи и подходи*.

В самата своя същност информационния метод, основаващ се на информационната характеристика на правните категории и явления (конкретната функционална правна система е модел на информационната им интерпретация) съдържа идеята за самоорганизацията им, изразена в специфични юридически закономерности. Те са иманентно присъщи на правото като обективна даденост, отразяващи самодвижението му по относително самостоятелна линия на развитие.

ВзаимоСъдействието на правната наука, както изобщо със “социалните” науки, така и ползването и интерпретирането в нея на достиженията на “природните” науки, е научно и теоретично обосновано с изследванията и достиженията на *информационната философия*, хвърляща мост между всеобщите категории на реалността (материя–енергия–информация) и обосновавайки общността и методологическата свързаност на научно-изследователските търсения в различните области на знанието.

Като основа на познанието *информацията е категория на информационната философия*, която обхваща действителността всецяло и неограничено. Основното философско качество на информацията е нейното антиентропийно свойство, проявяващо се като импулс по всички посоки и направления на действителността. По този начин информацията тотално участва в световния “метаболизъм” на обмен на материя, енергия и

информация. *А това нейно качество е особено ценно при осъществяването ѝ като правна действителност*, която представлява на свой ред неизчерпаем източник, среда и резултат на многообразни проявления на универсалното битие, включващо и съзнанието като безусловно материална по генезиса си същност.

Подчертава се значението на РЕФЛЕКСИЯТА, свързана с различните аспекти на ДИНАМИКАТА в СЪВРЕМЕННОТО ПРАВО. Многократно в науката се е потвърждавала и все повече се затвърждава тезата, че *рефлексивният поглед, метатеоретичното възвръщане към корените (същината)* при отделните научни изследвания са не само полезни, но са и задължителни в съвременния свят. Новата наука не може да се ограничава от старите догми, стария апарат, старата интерпретация. Не разрушителна революция, но разумно оглеждане и встъпване в синхрон със съвременността, със силно напредналата теоретична инерция (засилване) е необходимо и нужно преди всичко и на правната наука. И по-нататък, чрез предвиждането, прогнозата, изпреварването, правото първо, самото то да създаде юридическите условия за развитието и усъвършенстването на обществените отношения, които е призвано за изгради, опази и укрепва.

Представянето на *нов поглед, нов подход и интерпретация на научното изследване в правото* търси, цели, утвърждава и развива позициите му не само като един от най-значимите действащи елементи от обществената ни система, не само и от гледна точка на дидактико-образователния и възпитателен характер, но и като една истинска наука - правна теория, с познавателна и общочовешка значимост.

За тези научни изследвания са характерни многообразието на методологичните и теоретични гледни точки и изходни позиции, ръководещи учените в тяхната дейност. В този смисъл изводите, достигнати в различните проведени изследвания, могат да се допълват, обогатяват взаимно, конкурират и дори отхвърлят, което само ще обогати науката като цяло и ще даде възможност на ползващите се от нейните резултати да направят своя непредубеден избор на базата на различните варианти.

Наличието на ЗАКОНОМЕРНОСТИ В ПРАВОТО е израз на неговата качествена определеност, на факта, че макар и в известен смисъл то да е своеобразно, специфично “отражение” на средата, в същото време не я следва автоматично, притежава своя самостоятелност, обособеност и конкретност.

Схващането на процесите в правото като юридически закономерно и специфично-правно проявено движение на различните проявни форми на информацията в компонентите на правните системи, в конкретна коеволюция с условията на средата, *позволява* не само описателното, статично, но преди всичко динамичното и функционално (а това за правото означава - същностно, служебно-обслужващо, обществено значимо) - т.е. информационно, интерпретиране, следователно - в цялост, определеност и конкретност във всеки момент от съществуването на отделното правно явление. Така характеризирани, то се проявява като последователен ред от операции, чието съдържание е приемане, предаване, обработване, съхраняване или използване на правна информация. А това създава *голямата научна, практическа и житейска възможност за овладяването* на информационната “криза” в правотворчеството, правоприлагането, правната реализация, съпътстващи процесите на социални въздействия. От информационен „бум” експанзията на правната информация в нейния изявителен аспект се е превърнала вече в информационен „шум”, във фактор, който, вместо да спомага, затруднява действието и ефективността на правото. Тук информационната интерпретация позволява, образно казано, нещата да се сложат на мястото им. Откривайки в правно-информационното теоретично изследване или в практическото правоприложение специфичното действие на обективните юридически закономерности, можем да изведем закономерното проявление за всяка отделна област, клон, институт, категория, конкретна функционална правна система и нейните елементи, връзки и взаимодействия, в необходимите условия на съответната им среда. От огромното информационно многообразие ще разкрием, установим, проследим във времето онази

информация, характеризираща същностно-специфично и функционално-динамично развитието на отделното правно явление, включително и чрез установяването на изпреварваща, прогнозна, прогностична информация, позволяваща да се реализира най-пълно конструиращата, креативна функция и назначение на правото. Така могат да бъдат решени най-ефикасно задачи, свързани както с миналото и настоящето на елементи от правното битие (например разрешаването на един правен спор), така и бъдещето на правната система изобщо (законотворчество, научно изследване, развитие на правното съзнание).

Конкретно се представят закономерностите за *правомерния резултат*, за *изпреварването* и за *баланса между правата и задълженията*. И трите посочени юридически закономерности съпътстват, „проследяват” и характеризират изграждането и развитието на правната връзка в последователните нейни проявления. Такова изследване позволява да се установяват всички динамични и статични характеристики на всяка разглеждана правна категория или явление и да се изведат и по теоретичен път типичните ѝ (юридически закономерни) проявления и реализации в правната действителност.

Очертават се последиците за ПРАВНО-ИНФОРМАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ, ПРАВНОТО ПОЗНАНИЕ И ПРАКТИКАТА. Веднъж установени, изведени и доказани, юридическите закономерности, по-точно тяхното проявление, действие и резултат в конкретните правни изследвания, *помагат за по-успешно действие на юристите както в теоретичните разработки, така и в конкретното правоприлагане*. Извеждането “пред скоба” на общозначими характеристики и проявления в правната действителност съдейства да се извърши научно обосновано, уверено и правилно обобщаване на наглед разнородни, но подчинени на собствени правно-закономерни правила и условия, категории и явления, да се установи единството в проявленията на конкретната функционална правна система и да се даде прогноза за нейното най-адекватно и подходящо развитие в контекста на съответна среда и условия за нейното

проявление. *Достига се до ново, по-задълбочено познание* в съответната правна област, до издигането на ефективността на изследванията и прилагането на резултатите от тях като строго научни, вътрешно-логични и обективно обосновани и истинни.

Изтъква се ролята на МЕХАНИЗМИТЕ НА САМООРГАНИЗАЦИЯ В СЪВРЕМЕННОТО ПРАВО. Посредством тях *правото* като *ценност на цивилизацията*, а не просто *нормата* като "*човешка направа*", може да осигури собственото си съществуване, самоорганизиране и развитие в една неравновесна среда от хаотично взаимодействащи си фактори и условия. Същността на тези процеси е циркулиращата в правните и обществени системи правна и социална информация, обективно излизаща от правното съзнание и преминаваща през последователни трансформации чрез правните норми и правоотношенията като нейни структурни и знакови носители в различни системни образувания. Те могат да бъдат структурирани и закрепени в редица актове от различен порядък - конституционни текстове, норми, изразяващи правни принципи, тълкувателни или стълкновителни правила. Но даже и да не са изразени в писмен текст, правните закономерности са онези, които определят динамиката, функционирането, еволюцията на правните категории и явления в насока, обусловена именно от собствените им, обективно присъщи връзки и взаимосъдействия в условията на една все по-ускорено променяща се среда.

Посочва се и необходимостта както правната практика, така и правното мислене и правното познание да се променят съответно на техническото и технологичното състояние на обкръжаващата ни действителност, включително като се развиват *нови клонове* на правото, свързани с проблематиката на съвременното информационно общество – информационно и комуникационно право, медийно право, право на Интернет и т.н.

Развиват се идеи за някои ТЕОРЕТИЧНИ ПРОЕКЦИИ на провежданите разсъждения. Изтъква се показателната и многозначителна близост на подходите, изследователските методи, идеите и резултатите, достигнати при изследванията на проблемите на информацията, комуникацията и самоорганизацията в правото. Тя би била удивителна, но всъщност е убедителна именно с това обективно обусловено единство в същността на модерните търсения и разсъждения. Независимо едни от други, осъзнавайки необходимостта от ново разбиране за правото в съвременния променящ се свят, изследвайки и обосновавайки различни аспекти и проявления на правно-информатичното, при терминологично разнообразие, което по своята същност разкрива дълбок изоморфизъм на използваните понятия и категории, тези научни търсения последователно създават конструкция на новата правна наука и на правоприложението в настоящето време на немислими досега технологически, комуникативни, обществени и личностни промени и достижения.

Изпреварващото развитие на компютърните и комуникационни технологии адекватно следва да се съотнесе не само с развитието на нормотворчеството, на практическата правна комуникация, на правната информатика и на съвременните качествено нови експертни правни информационни системи (Дигеста, Апис-Време), което само по себе си е значителна и мащабна крачка, обосноваваща и подготвяща следващите я теоретични обосновки и изследвания. Това развитие влияе и неминуемо се отразява и на правната практика, на правното мислене, на разбирането на основните понятия и правнотеоретични начала в правното познание.

Сред важните задачи на съвременната правна наука се посочват въпросите за развиване на специфична теория на нормите, многообразната проблематика при изследванията на правните системи, на особеностите на правните връзки, на социалната активност и правоповедението, на юридическата техника и др., отчитаща особеностите и изискванията на съвременното информационно общество.

Разглеждането на правото, респ. на дадено правно явление като самоорганизираща се система трябва да се свърже с формирането на самите средства за ПРАВНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ, с механизмите за изява на правната воля, проявлението на правното съзнание - на законодателя, на правоприложителя, на участника в правния живот изобщо, носител на права и задължения по дадено правоотношение и по-точно - в конкретна функционална правна система.

Въпросът за правното въздействие се проявява двустранно: от една страна, това е *нормотворчеството*, подчинено както на съображения от икономически, политически, чисто правен и дори субективен характер; от друга страна - това е *декодирането на правната информация* при нормата в действие - правоотношението. И в двата случая основно значение има *правното съзнание*, проявлението на което се подчинява както на детерминистични, така и на стохастични фактори и влияния. Информационното изследване на трансформацията на правната информация във времето и третирането на отделните и проявления като закономерни както от юридически характер, така и от характера им на образувания, имащи синергетичен модел на поведение, би ни дал прогнозата за тяхното движение и същевременно - необходимия коректив във всеки момент от тяхното съществуване.

Представят се възможни насоки на РАЗВИТИЯ на правните разсъждения на основата на информационното представяне на правните явления като конкретна функционална правна система с нейните компоненти: правното съзнание, правната норма и правното отношение.

Тяхната „информационна трансформация“, която в своята завършеност оформя съдържанието на правното изискване, на правното предписание, се представя като сложен комплекс от информационни, правни и волеви въздействия, при което правото по своята същност като функционална правна система и в своята проява като конкретна функционална правна система осъществява динамичното битие на съдържащата се в неговите структури информация.

Адекватен на динамичните характеристика на съвременността е *моделът на правно регламентиране в развитие, на наслагване на информационните характеристики на правните и обществени явления и юридическо прогнозиране на своя обект в една променяща се информационна среда.* По този начин автономията, либералните отношения, демокрацията изобщо ще намерят своето естествено проявление в правно уредената самоорганизация на обществените структури, ще се осъществи на практика правовия ред и естественото развитие на свободното гражданско информационно общество.